

Et langt, kaldt land, nesten uten mennesker

Samfunnslære

Universitetsforlaget 1998

Thomas Hylland Eriksen

Da jeg først fant formen og stemmen, gikk skrivingen av seg selv. Dette er i en viss forstand en ansvarliggjort, modnet og systematisert versjon av *Typisk norsk*.

Bakgrunnen var at lærere rundt om i Oslo hadde registrert at minoritetsungdom i videregående skole nok kunne virke godt integrert, men at det var store deler av norsk kultur de ikke kjente til. Altså var det behov for en bok i samfunnslære, med disse ungdommene som primær målgruppe.

Antropologer er i vår tid kjent for å dekonstruere kultur, og det er ikke mulig å definere norsk kultur som en liste over særtrekk. Derimot går det an å definere den som et rom med fire vegger, men med en viss takhøyde og gulvplass. Så jeg skriver om jul og St. Hans, 17. mai, språkstriden, likestilling, individualisme og selvstendighetsidealer, hytteturer, by og land i norsk politikk, sex og russefeiring. Alt dette er gjenkjennelige fenomener; er du norsk kjenner du til dem, men det betyr ikke at du posisjonerer deg likt i forhold til dem.

Innhold

Forord

1. Et langt land nesten uten mennesker
2. Historien og det norske selvbildet
3. Familie og lokalsamfunn
4. Norske verdier
5. Det gode liv

6. Norske ritualer
7. Den usynlige kulturen
8. Politikk på norsk
9. Er nordmenn selvgode rasister?
10. Hva vil det si å være norsk?

Kapittel 7

Den usynlige kulturen

* Noe av det viktigste ved en kultur er det som ikke kan læres bort på kurs eller på skolen, men som må læres gjennom erfaringer.

* I Norge har vi en del kulturelle ideer og symboler som det ikke snakkes om, men som er viktige likevel -- synet på naturen, landsbygda og flagget, for eksempel.

* For å være integrert i det norske samfunnet må man kjenne til og forstå en del av disse symbolene og erfaringene, men det er enda viktigere å føle aksept og tilhørighet.

Noen av ordene i teksten nedenfor er merket med en asterisk (*). I selve boken er de forklart i marginen.

Et spørsmål mange innvandrere og barn av innvandrere stiller seg, er hva som må til -- hva som kreves -- for å være fullverdig borger i et land. I teorien trenger man bare å bo en viss tid i Norge for å opparbeide fulle rettigheter og plikter. Etter syv

års opphold er det mulig å søke norsk statsborgerskap, og da er man i prinsippet norsk.

I praksis er det ikke alltid like enkelt. Selv om landet er blitt mer mangfoldig og åpent, og selv om det forandrer seg hele tiden, er det fremdeles både verdier, fordommer og væremåter som knytter de fleste av innbyggerne sammen, og som stenger andre ute i varierende grad. Man får en del felles av å leve i samme land; felles kultur, felles idéer, felles erfaringer. Dette betyr ikke at alle som lever i samme land blir like, men at de deler en virkelighet som er gjenkjennelig for de fleste: De er noenlunde enige om hvordan verden ser ut. Dette kapittelet ser nærmere på noen sider ved en slik felles virkelighet, som kan være vanskelig for utenforstående å få tak på fordi man sjelden snakker om den: de som er vokst opp med den, tar den for gitt. De vet kanskje ikke engang at den finnes, på samme måte som fisken ikke vet at den svømmer i vannet.

La oss først undersøke hva de nasjonale symbolene betyr, det vi ofte tenker på som "typisk norsk".

Natur og kulturlandskap

Det spesielle forholdet mellom nordmenn og naturen har allerede vært nevnt flere ganger i denne boken. Men la oss forsøke å være presise, og tolke hva "naturen" betyr for de fleste nordmenn. Hva slags bilde får vi inni hodet av begrepet *naturen*?

Det mest typiske norske bildet av naturen begynner med en granskog som strekker seg oppover en fjellside. Skogen er tett, grønn og mørk, og den er bebodd av elg, rev, hare og hjort. På et visst punkt (ca. 1000 meter i Sør-Norge) går tregrensen, og ovenfor denne grensen begynner *snaufjellet* -- sparsom vegetasjon som for en stor del består av lav, mose og lyng. Kanskje noen enslige reinsdyr flakker omkring der oppe, i et område som er dekket av snø minst halvparten av året. Det vil være et kaldt fjellvann med grønt, rent vann et sted, og over plataet (*vidda*) kneiser høye, snødekte fjell. I dette landskapet må det også være plass til en skummende foss, og kanskje fjellene går bratt ned i en fjord på baksiden av vidda.

Omtrent slik ser *naturen* ut for nordmenns indre øye. I virkeligheten er norsk natur selvfølgelig mye mer variert enn som så; blant annet har vi en av verdens lengste kyststriper, som er totalt 35 000 kilometer lang, med over 50 000 store og små øyer. Likevel er det nasjonale begrepet om naturen først og fremst knyttet til fjellet og granskogen. Og den norske nasjon er tett knyttet til bilder av naturen. Når norske reisebyråer og turoperatører forsøker å få turister hit, er det først og fremst naturopplevelser de lokker med.

Snøen er en viktig del av den norske naturen. Den er hvit, kald og ren -- noen vil kanskje si: akkurat slik nordmennene ønsker å se seg selv.

Et sted nede i dalen, nedenfor granskogen, går naturen over i et *kulturlandskap**. Der vil det være grønne sletter hvor det gresser kuer av varianten NRF (Norsk Rødt Fe), som inntil nylig var den eneste storfetypen i landet. Der vil det også være gylne kornåkre og mindre jorder oppdyrket med poteter og kål like ved det hvitmalte våningshuset. Nær dette huset ligger et større, rødmalt hus, nemlig låven. Kanskje er det flere hus på tunet; et lite rødt hønsehus, kanskje, eller et mørkebrunt stabbur med torvtak. Og bak bondegården, i bunnen av dalen, renner en elv.

Igjen finnes det mange norske kulturlandskap som ser annerledes ut, men de fleste nordmenn ser noe slikt for seg når de tenker på et typisk norsk kulturlandskap.

Bonden og bygda

I kulturlandskapet holder *bonden* til. Bonden er en sentral skikkelse i norsk nasjonal identitet, og det er vanlig å tenke på Norge som et folk av bønder. Riktignok er det ytterst få av oss som fremdeles faktisk er bønder, men for bare noen få generasjoner siden, drev de fleste mennesker i landet med jordbruk og fiske. Som vist i tidligere kapitler, mangler Norge den lange byhistorien som finnes i de fleste andre europeiske (og mange ikke-europeiske) land, og som dannet grunnlaget for den europeiske høykulturen med sin filosofi, litteratur, kunst og klassiske musikk. Da den norske nasjonen skulle defineres på 1800 tallet, grep man derfor til *naturen* og *bonden* som sentrale symboler på den nye nasjonen. Vi hadde kanskje ikke franskmennenes forfinede væremåte, engelskmennenes makt,

tyskernes teknologi eller svenskens storhet, men vi hadde til gjengjeld et vakkert land med massevis av pen natur og et hardført folk av forstandige bønder. Du har sikkert hørt uttrykket *sunt bondevett*; det er en norsk tilpasning av det engelske *common sense*. Bøndene, slik man vanligvis tenker på dem i Norge, er jordnære og praktiske; de lar seg ikke så lett imponere av glitter og stas, og de er arbeidsomme og nøysomme.

En variant av bonden som nasjonalt symbol er *Askeladden*, kjent fra folkeeventyrene som ble samlet inn av Asbjørnsen og Moe i midten av 1800 tallet. Askeladden, som er helten i en rekke norske folkeeventyr, er den yngste av tre brødre. Han virker både udugelig og litt evneveik der han sitter foran peisen dag etter dag, men når det kommer til stykket, er han både mer intelligent, oppfinnsom og modig enn storebrødrene sine -- og eventyrene om Askeladden ender alltid med at han "får prinsessen og halve kongeriket". Askeladden er en skikkelse mange nordmenn liker å identifisere seg med. Som symbol står han for Norge; landet er kanskje ikke så stort og mektig som andre land, men det klarer seg likevel godt i konkurranse med "de store gutta".

Bonden og hans kulturlandskap hører hjemme i den norske *bygda*. På samme måte som naturen, bonden og kulturlandskapet betyr noe annet som *symboler* enn som *virkelighet*, er den norske *ideen* om bygda ganske forskjellig fra de faktiske bygdene i landet. I Norge ser man gjerne bygda for seg som et jordbrukssamfunn hvor det hersker stor likhet og hvor innbyggerne er ærlige (*rettskafne* er et uttrykk som ofte brukes her), hardt arbeidende og nøysomme. I bygda kjenner alle hverandre, og de passer godt på hverandre.

Det har vært sagt at Norges store ulykke er at vi fremdeles tror vi lever i et gammeldags bygdesamfunn. For én ting er ideene vi har i hodet om hvordan landet ser ut, symbolene på det norske; noe ganske annet er den faktiske virkeligheten.

For det første har bygdene forandret seg. Nå er de fulle av bensinstasjoner, parabolantener og kjøpesentre, og de fleste jobber ikke på gård lenger, men i det offentlige eller i en servicenæring.

For det andre bor flertallet av nordmenn nå i byer, som er helt forskjellige fra bygder. Hvis man forsøker å late som om en by egentlig bare er en stor bygd, får man raskt problemer. For eksempel gjelder Janteloven, som er beskrevet i et tidligere kapittel, i bygdesamfunnet; den kan ikke overføres til et bysamfunn. Man kan ikke føre kontroll med naboen og forsikre seg om at han ikke skiller seg ut hvis man bor i en storby. Byen er dømt til å være mer mangfoldig enn en bygd. Det kan også tilføyes at livet i en liten bygd kan være tilfredsstillende, men det kan også føles kvelende. Mange norske ungdommer har forlatt bygdene sine og reist til byen for å få frihet og muligheter til å utvikle seg på egne premisser*. Likevel virker bygda, det lille lokalsamfunnet, som et idyllisk sted for mange nordmenn.

Flagget

Det norske *flagget* er også et viktig symbol, men hva betyr det egentlig?

Objektivt sett er det ikke noe spesielt ved det norske flagget. Det er tydelig inspirert av de svenske og danske flaggene, og det er en speilvendt utgave av det islandske. Flagget gir likevel bestemte assosiasjoner* til de fleste nordmenn. Dette er et land fullt av flagg. Noen steder flagger man bestandig; ellers er det bestemte flaggdager da man forventes å heise flagget, i tillegg til når noen i familien har fødselsdag, og mange steder i landet flagger man på søndager med pent vær.

Flaggene brukes videre i stor skala ved sportsbegivenheter; det veives med flagg på tribunen på landskamper, og når en norsk idrettsutøver har vunnet et mesterskap, avbildes han eller hun alltid med et norsk flagg i avisene dagen etter. Det henger remser med norske flagg på norske juletrær, kransekaker (denne norskeste av alle kaker) er pyntet med små flagg festet på knappenåler, og selv bryllupskaker er ofte pyntet med flagg. Norsk ungdom som reiser til Syd-Europa på Interrail får gjerne norske flagg sydd fast på sekken før avreisen, slik at ingen skal være i tvil om hvilket land de kommer fra. Og når det er stor fest i Norge, er flaggene aldri langt unna. Flaggdagen over noen annen er selvfølgelig 17. mai. Da dukker flaggene opp i alle tenkelige varianter; som store flagg på flaggstenger, som små flagg i hendene

på barn, som rosetter i rødt, hvitt og blått på de voksnes jakkeslag, som stripete pyntebånd på leketrompeter, på papirservietter og på duker.

Så hva betyr flagget? Svaret er nok at det kan bety forskjellige ting, men at alle dypest sett har noe med den norske nasjon å gjøre. Noen vil først og fremst forbinde det med 17.mai-feiringen; andre vil kanskje tenke på kransekaker, og igjen andre vil forbinde det med julaften. Men de fleste nordmenn, som er opptatt av landet sitt, får en spesiell, positiv følelse å se sitt eget flagg, spesielt når de er i utlandet.

Skolen

Dette var litt om nasjonalsymbolene og hva de betyr. Men det er mye annet som bidrar til å holde landet sammen, og noe av det viktigste "limet" er kanskje de felles erfaringene man får av å leve samme sted, erfaringer man ikke nødvendigvis noen gang tenker over, men som alltid er der, og som gjør at man føler seg trygg på andre som deler mange av de samme erfaringene.

Noen av de viktigste erfaringene får man på skolen. Jeg tenker ikke først og fremst på det man lærer i timene, men på alt det andre. Leker i friminuttene, for eksempel. Alle norske barn vet hva det vil si å hoppe paradisk, de vet at å hoppe strikk er en jentelek, og at det for det meste er gutter som kaster på stikka. De husker følelsen i magen når det ringer inn til ny time -- friminuttet går så alt for fort. De har erfaringer med skoletannlegen; mange (meg selv inkludert) husker skoletannlegen med gru. Hun boret feil og ga aldri bedøvelse -- slik virker det iallfall i ettertid. Slike generelle erfaringer gir alle norske barn et *erfaringsfellesskap*, uansett hvilken skole de har gått på. Skoler over hele landet har mye felles.

På skolen får man også venner, og for mange varer disse vennskapene livet ut. Mange innvandrere til Norge, ikke minst nordamerikanere -- som kommer fra et land hvor folk flytter mye rundt -- er forbauset over den plassen barndomsvenner har i det norske samfunnet. En amerikansk kvinne, som har bodd i Norge i tyve år

og er godt integrert med norsk ektefelle og god jobb, har ofte klaget over at hun aldri kan føle seg helt hjemme her på samme måte som nordmenn, fordi hun ikke har noen barndomsvenner. Nå er det høyst varierende hvor viktige barndomsvenner er, og man kan være meget godt integrert i det norske samfunnet uten å ha norske barndomsvenner. Men poenget er at man har noe felles med dem man har gått på skolen med, som man aldri kan få med noen andre -- et slags usynlig fellesskap.

Massemedier og felles erfaringer

Mange steder i verden, også her, viser folk hvor mye de har felles ved å snakke om ting de husker. Det kan være hendelser i barndommen eller i ungdommen. Det kan være tv-programmer, musikk, filmer man har sett eller forandringer man er sammen om å huske -- for eksempel nybygg i hjembyen. Veldig mange slike felles erfaringer er i våre dager knyttet til massemediene. De fleste nordmenn kjenner for eksempel igjen kjenningsmelodien på Dagsrevyen; de ville ikke ha kjent igjen den tilsvarende melodien på svensk eller finsk tv. De fleste nordmenn har også et bestemt forhold til værmeldingen på radio og tv, og har hørt meteorologen på radio snakke om "dalstroka innafor" og "kysten Lindesnes Åna-Sira" utallige ganger, uten at de nødvendigvis aner hvor eller hva Åna-Sira er.

Når det gjelder andre felles erfaringer knyttet til massemediene, er mange av dem *generasjonsavhengige*. Jeg ville sånn sett ha mer felles med en jevnaldrende norsk-pakistaner enn med en sytti år gammel nordmann. Vi ville ha sett flere av de samme tv-seriene og filmene, ville ha hørt på mer av den samme musikken og så videre. Og mye av denne massekulturen er global. Når jeg har oppholdt meg lenge i varme land, har jeg alltid truffet mennesker jeg føler et nært fellesskap med, blant annet fordi vi har lest de samme bøkene, hørt de samme platene og sett de samme amerikanske filmene.

Noe av dette er selvfølgelig nasjonalt, og skaper skiller mellom generasjonene innen Norge. En bestemt generasjon av nordmenn har sett alle "Lille Lørdag" programmene; en annen generasjon så på "Husker Du" hver uke -- et populært

program for eldre på 70- og 80-tallet. De som er yngre, har kanskje sett mye på "Direkte lykke" eller "Beavis and Butthead", mens andre ser på "Baywatch" eller "Seinfeld" hver uke, og så videre. Om femti år vil ingen huske noen av disse seriene.

For de fleste som leser dette, har PC'en "alltid" vært der. Jeg er gammel nok til å huske når den kom, rundt 1980. For deres barn vil Internett være noe som alltid har eksistert; dere husker en tid da ingen hadde hørt om Internett. Slike hendelser, som både kan finne sted innen et land og internasjonalt, er med på å gi en del mennesker noe felles som de ikke deler med andre.

Måltidene

Den typen erfaringer som er beskrevet ovenfor, er vanskelige å beskrive presist. La oss derfor ta for oss noe mer konkret, som også er en del av det vi kan kalle den usynlige norske kulturen. Jeg har skrevet litt om mat i tidligere kapitler, og vil vende tilbake til det her. Mat er en viktig del av kulturen i alle land. De fleste steder er den vanligste formen for gjestfrihet å be andre mennesker på et måltid mat. Hvis man nekter å spise maten man blir budt, kan vertskapet lett bli fornærmet.

De fleste familier i Norge spiser fire måltider om dagen. Frokosten består gjerne av et glass melk eller juice og et par stykker brød eller en bolle cornflakes. Noen spiser et kokt eller stekt egg, men mange spiser egg bare på søndagene. De voksne drikker kaffe eller te, men også mange voksne drikker melk i Norge. Mange tar også en skje tran; det heter seg at man skal ta tran i alle måneder med "R" i. Etterpå er man nøye med å pusse tennene. I Norge regnes frokosten som et viktig måltid -- man må spise frokost "for å ha noe å gå på". I andre land er frokosten derimot en enkel affære, som kanskje bare består av en kopp svart kaffe.

Lunsj, eller formiddagsmat, er -- som tidligere nevnt -- et enkelt måltid i Norge. Den består av noen stykker brød med pålegg, en kopp kaffe eller te, kanskje en yoghurt og kanskje et glass melk eller juice.

De fleste norske familier spiser middag tidligere enn det som er vanlig i mange andre land; gjerne mellom fire og fem om ettermiddagen. Middagen består normalt av én varmrett pluss eventuelt dessert. Varmretten kan være hva som helst, men som oftest inneholder den kjøtt eller fisk. I løpet av de senere årene er spaghetti, pizza og andre importerte matretter blitt vanlige middagsretter. Ettersom de fleste norske kvinner har arbeid, er middagen sjelden særlig kunstferdig; den er enkel og lettvin. På lørdag og søndag, derimot, spiser mange et bedre måltid.

En stund før man legger seg om kvelden, spiser man så aftens eller kveldsmat. Dette måltidet ligner på frokost og lunsj. I de fleste familier spiser ikke familiemedlemmene aftens sammen, men hver for seg når de blir sultne.

Mellom middag og aftens har mange familier ettermiddagskaffe med kaker eller sjokolade. Da samles familien kanskje foran tv'en for å se Dagsrevyen.

Av og til har norske familier middagsgjester. Hvis det er venner av barna, kan det være når som helst -- og uten at det er planlagt på forhånd. Hvis det er venner av foreldrene, eller slektninger, vil det være nøye planlagt på forhånd. Da serveres middagen senere, og er mer forseggjort enn vanlig. Ofte er det tre retter og vin til maten, og slike selskaper holdes derfor ofte fredag og lørdag, ettersom de fleste nordmenn er forsiktige med å drikke alkohol når de skal på arbeid dagen etterpå.

De norske måltidene skiller seg skarpt fra tradisjonene i de fleste andre land. I de fleste europeiske land spiser man tre måltider: en lett frokost, en større lunsj og, om kvelden, en stor middag. De mange og enkle norske måltidene, hvor *brød* og *melk* er så viktige ingredienser, minner oss om at Norge for ikke så lenge siden var et relativt fattig land hvor man ikke hadde råd til å være ekstravagant*. Mange opplever norsk mat dessuten som kjedelig og fattig på smak. Selv om krydder, hvitløk og "eksotiske" retter har kommet inn i norsk kosthold i senere tid, er nordmenn fremdeles lite vant med sterkt krydret mat. Mange av dem mener til og med at krydderet "ødelegger" smaken på maten, men stadig flere har lært seg å sette pris på godt krydret mat. Kulturen er i forandring, og det gjelder i høy grad også matkulturen!

En kopp kaffe

"Nå tar vi oss en kopp kaffe, dere." Dette er et stående uttrykk i de fleste norske miljøer, og betyr: Nå slapper vi av et kvarters tid og prater hyggelig sammen. Det er nesten ingen land i verden hvor det drikkes mer kaffe enn i Norge. Den "norske kaffen" (som jo egentlig kommer fra land som Colombia, Brasil og Kenya) er generelt mild, forsiktig brent, og serveres i relativt store kopper -- sammenlignet med for eksempel osmansk (tyrkisk) kaffe og italiensk espresso. Både "kokekaffe" og filterkaffe er vanlig. Nordmenn drikker kaffe til frokost, lunsj, ettermiddagskaffe og aftens (iallfall de som ikke har søvnproblemer), og ellers tar mange av oss seg altså gjerne en kopp kaffe i løpet av dagen. Hvis jeg får uventet besøk på mitt kontor i løpet av dagen, og har en ledig stund, foreslår jeg alltid at vi skal gå ned i kantinen og ta oss en kopp kaffe. Hvis det ringer på døren hjemme og det står en bekjent der, inviterer man vedkommende inn på en kopp kaffe. Av og til følger det småkaker med til kaffen. Hvis man er blant røykere, tar man naturligvis også en sigarett til kaffen. Mange som har sluttet å røyke, sier at det vanskeligste er å drikke kaffe uten røyk -- for dem hører de to tingene uløselig sammen.

En kopp kaffe er mindre enn et måltid, og mer enn ingenting. Invitasjoner på kaffe er trolig den vanligste norske gjestfriheten. (Hvis man ikke liker kaffe, går det alltid an å be om te.) Det er uforpliktende og samtidig vennlig. Nye naboer, som synes de bør ha litt kontakt, men som ikke vil knytte altfor nære bånd, inviterer hverandre gjerne på kaffe like etter at de har flyttet inn.

De mange tusen kaffekoppene som fortæres daglig rundt om i landet, er et viktig sosialt lim. Som nevnt tidligere, er nordmenn generelt opptatt av at det de gjør skal være nyttig og målrettet. Kaffekoppen er et pustehull, en pause hvor man får tid til å tenke seg om og hvor man har lov til å snakke med andre om været eller andre dagligdagse ting, eller å ikke gjøre noen verdens ting.

Vennskap i Norge

I Norge, blir det sagt, har man få, gode venner. En slik generalisering er for enkel, men det er likevel noe i den. Norge er jo et land hvor de aller fleste tradisjonelt

hadde relativt få bekjente; de hadde *små nettverk*. De bodde i et tett lokalmiljø hvor de kjente de aller fleste ut og inn. Fremmede så man på med skeptiske øyne. De man kunne stole på, det var folk som "var som en selv", og som man hadde kjent i en årrekke.

I andre land kan dette være helt annerledes. I USA, for eksempel, flytter folk gjennomsnittlig seks ganger i livet. Hver gang må de skaffe seg nye venner der de kommer. Blant annet derfor har amerikanere en væremåte som er åpen og vennlig -- nordmenn kaller den "overfladisk" -- og de har ofte lett for å knytte seg til andre mennesker for kortere eller lengre tid. I Norge, kan vi nok si, tar det vanligvis lang tid fra man treffer noen for første gang til man eventuelt inviterer dem hjem til seg. Men når man er kommet over den terskelen, da har man et forpliktende vennskap. Det har således vært sagt at det er vanskelig å få venner i Norge, men når man først har klart det, har man en venn for livet.

Det virker sannsynlig at Norge begynner å ligne mer og mer på USA i dette henseendet. Vi har fått en stadig mer mobil befolkning (folk flytter mer på seg), en voksende del av befolkningen lever i byene, vi har fått et stort innslag av minoriteter i de største byene, og generelt har vi fått et mer pluralistisk, mer mangfoldig samfunn enn tidligere. Dette gjør det nødvendig for nordmenn å omgås fremmede på mer avslappede -- og kanskje mer overfladiske -- måter.

Hva vil det si å være integrert?

Norge er et merkelig land. Når man snakker om *likestilling*, betyr det alltid likestilling mellom kjønnene. Når man derimot snakker om *integrering*, betyr det enten integrering av handikappede eller av innvandrere og barn av innvandrere. Men å være integrert i et samfunn betyr bare at man deltar i samfunnets felles institusjoner: Man betaler skatt, stemmer ved valg, har lønnsarbeid hvis man får det, sender sine barn på skolen og følger loven. Hva mer kan man kreve?

Som jeg har forsøkt å vise i dette og tidligere kapitler, skal det i praksis mer til for å være fullt integrert. Det er en del usynlige koder nordmenn bruker for å

kommunisere seg imellom, som gjør at de føler et slags stammefellesskap. Det er mulig for utenforstående å komme innenfor, men da må de lære seg en del av kodene. Det er slett ikke nødvendig å kunne alle -- det er store forskjeller mellom nordmenn også sånn sett -- men det er en stor fordel å ha knekket en del av kodene. Grunnen til at mange nordmenn er skeptiske til innvandrere, eller ser ned på innvandrere, er ikke nødvendigvis at de er rasister. Det kan være så enkelt som at de ikke føler seg trygge og avslappet sammen med innvandrere, på samme måte som pensjonister fra Frogner ikke føler seg trygge sammen med pønkere med hanekam, fordi de ikke føler at de deler en felles virkelighet, som består av tusenvis av små og store detaljer -- alt fra minner om skoletannlegen til naturopplevelser og sport. Når nordmenn som heter Abdullah og Fatima har problemer med å få jobb, skyldes det ikke at de er muslimer, men at etniske nordmenn tror at de "lever i en helt annen virkelighet". Vår utfordring i tiden fremover er dobbel: Vi må både skape et samfunn hvor det er rom for større variasjon, hvor flere virkeligheter kan leve side om side; og vi må gjøre en innsats for at flere skal få del i den norske fellesvirkeligheten. Det betyr ikke at det er nødvendig å f.eks. feire jul og 17. mai for å være fullt integrert i Norge; men at det er en stor fordel å vite en del om både jul og 17. mai. Viktigst av alt er det uten tvil å kunne språket godt, da er det mye annet som faller på plass av seg selv.

* * *

Det er utallige eksempler på norsk kultur som kunne ha vært nevnt i dette kapitlet. Nordmenn er jo forskjellige, men det er likevel ganske mange erfaringer mange av oss har felles; vi lever tross alt i samme land, og på noen måter blir vi like av det. Her kommer noen eksempler, som en illustrasjon. De fleste av leserne vil kunne svare "ja" på iallfall halvparten av de følgende punktene, enten de har norsk eller utenlandsk bakgrunn.

Har spilt yatzy en dag med dårlig vær.

Har lest *Donald Duck & Co.*

Vet at man helst skal bade selv om det er kaldt i vannet.
Skjønner hva som ligger i uttrykket "Selvgjort er velgjort".
Tar av seg støvlettene når man kommer inn i huset i vinterhalvåret.
Har sett *Sesam Stasjon* på tv.
Vet forskjellen mellom Carl I. Hagen og Jens Stoltenberg.
Vet at KLM også er noe annet enn et nederlandsk flyselskap.
Har spilt flipperspill.
Vet at det regnes som en bra ting å stå opp tidlig.
Har skåret gulost med ostehøvel.
Er blitt brent av en brennmanet.
Har gått i fjellet, eller så har man i det minste hørt så mye om det at man vet omtrent hvordan det er.
Har lest *Folk og Røvere i Kardemomme By* og *Karius og Baktus*.
Har hørt om Apen Julius og Kaptein Sabeltann.
Har gått noen lange turer på ski, enten man likte det eller ikke, og så har man spist en appelsin og en Kvikklunse etterpå.
Hørte uttrykket "jentelus" mens man gikk på skolen.
Vet at Per Aabel og Wenche Foss er to gamle, høyt elskede skuespillere.
Kan minst ti norske tv-reklamer mer eller mindre utenat.
Og til slutt: En norsk person har også hørt at Norge er verdens beste land mange ganger...

Du vil sikkert kunne føye til minst like mange eksempler til, på små ting man gjør, vet eller mener noe om i Norge. Denne typen kulturell kunnskap er ikke tilstrekkelig, men den gjør det lettere å finne frem i labyrinten Norge. Og disse små detaljene, som er så viktige i dagliglivet, er det ingen som lærer bort på kurs eller på skolen. Det viktigste her i livet må man finne ut selv.

Og samtidig er det ikke nok å beherske norsk kultur for å være integrert i det norske samfunnet. Det viktigste er uansett å føle seg hjemme her, å føle aksept og tilhørighet på alle plan i samfunnet. Å beherske kultur og språk er viktig i denne sammenhengen, men ofte er det også nødvendig å bekjempe fordommer - egne og

andres. Det skal vi ta opp i kapittel 9 og 10, men først skal vi se nærmere på norsk politikk, som også er en viktig del av norsk kultur.